

М. Васильчук

*кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри філології
Коломийського навчально-наукового
інституту
ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника»*

ЕМБЛЕМАТИЧНІ СЕНСИ ЛІТЕРАТУРНОГО ДИСКУРСУ¹

У рецензованій монографії Олександра Солецького «Емблематичні форми дискурсу: від міфу до постмодерну» осмислюються емблематичні явища та механізми в діахронному аспекті, що визначає особливий формат і композицію праці. Автор акцентує увагу на модифікаційній природі «емблематичності», типології, структуральній та семіотичній своєрідності, історії еволюціонування, культурологічній, метафізичній, гносеологічній і когнітивній конгруентності. Емблематична форма розглядається як феномен, що генерує й акумулює історико-художній досвід у межах конкретної семіотичної структури та виявляє універсальну присутність у художньому семіозисі різних періодів і нарративних форм. На основі досліджень українських та іноземних учених автор визначає найуживаніші термінологічні словоформи, що констатують поняттєвий спектр категорій «емблема» та «емблематичність», умотивовує доречність їх вживання щодо різночасових художніх явищ. Монографія О. Солецького складається із шести розділів, кожен із яких конкретизує цю проблему в окремій тематичній локалізації.

Дослідник зосереджується на антропологічних і біологічних контекстах виникнення конкретних жанрових форм, розглядає їх як відформатовані тяглісними історико-культурними й когнітивними процесами типи смисловираження. Емблематичні механізми розглядаються як вияви «когнітивного голоду» та «іконотропізму», що відображають потребу й жагу в «перетравленні» візуальних вражень і зображень, демонструють те, як візійність «метаболізується» в досвід. На основі цього робиться узагальнення про вирішальну зумовленість іконічно-вербального «тропізму» для глобальних і локальних смислових «проривів», систематизацій та меморіалізацій.

Емблематична форма в роботі О. Солецького осмислюється в контексті перехідної іконічно-конвенційної системності, що демонструє споріднену смислову виразність. У класичній емблематичній формі вбачається деталізування, розширене відтворення процесів формування значень конкретних слів. Вона нагадує унаочнену конструкцію, що послідовно, структурально репрезентує імпліцитні нейрофізіологічні акції та умовно відображає синтез переходу від знака до значення. Емблема, як наголошує дослідник, нагадує схематичну конструкцію внутрішньо прихованих сенсотворчих механізмів мови та є модифікованою моделлю того провідного принципу, який стягує візуальний досвід і його вербальну репрезентацію. Це дає змогу трактувати емблематичні явища значно ширше, у контексті культурологічних механізмів, що не обмежуються параметрами жанру.

Актуальність ефективності емблематичних механізмів простежується в парадигмі «емблематична форма – первісне мислення/мова – фольклор», що реалізується через перегляд концепцій становлення мовної картини світу й міфологічної свідомості. Номінування предметів і явищ, стабілізування їх у конкретні артикуляційні та піктографічні форми розглядається як довготривалий і рухомий процес пізнавальної асоціативності та корелятивної аналогії. Виникнення мови, відповідно, трактується як перший етап емблематизації досвіду, творення першої іконічно-конвенційної смисловиразності.

Автор доречно обґрунтовує присутність емблематичних комбінацій у герменевтичних процесах, розглядає їх у контексті нейролінгвістичної акційності. О. Солецький робить висновки про вагомість структуральної взаємодії індивідуального й колективного уявлення, про форму та зміст у перцептивних акціях. Такі підходи до осмислення проблеми дають змогу дослідникові дійти висновку про те, що комунікативний консенсус народжується не на основі точної перцептивно-асоціативної відповідності й інтерпретаційної одноманітності, а на основі універсальної схеми узгоджень (близької до емблематичної). Вона припускає суб'єктивну візуальну поліваріантність ідентифікації, що не перешкоджає загальній смисловій відповідності.

Дослідник звертається до розгляду емблематичних форм фольклору та робить низку теоретичних узагальнень, що зумовлюється насамперед настановою проведення аналогій між іконічно-конвенційною основою міфу та емблематичними механізмами. У монографії наголошується на поступальному конформуванні натуралістичних образів, що увиразнювалися із загального споглядаемого «потокую», ставали об'єктом ритуально-обрядових маніпуляцій і номінацій, входили в конвергенційну систему з'єднання візуального та вербального маркування.

Не оминає увагою О. Солецький також виявлення іконічно-конвенційних схем у ритуально-магічному семіозисі, який демонструє те, як візуальний досвід, спостереження й асоціації отримують практичне застосування, а його специфічно укладені формули, зорові аналогії стають частиною інтерпретаційної стратегії пояснення природних законів, імітаційними спробами первісного впливу на життєві процеси та біологічні стани. Магічно-ритуальні дії мають свою логіку, пропорційну первісним гносеологічним операціям, провідною для них є герменевтична прак-

---

¹ Солецький О. Емблематичні форми дискурсу: від міфу до постмодерну: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2018. 400 с.

тика смислоповнення візуальних вражень, їх оптичне увиразнення й семантизація. Такі процеси розглядаються в контексті асоціативності первісної психології, зв'язності процесів семіозису та форм психічного відображення.

Поступально відтворюючи емблематичну модифікативність в історії української літератури, автор монографії зосереджується на психоаналітичних теоріях та їх впливах на літературознавчу методологію й інтерпретацію. Оскільки психоаналіз значною мірою спирається на міфологію, його категорії та схеми часто презентують нові інтерпретаційні узагальнення давніх сюжетів, образів і тем, а окремі поняття й контекстуальні порівняння виводяться з первісної світоглядної репрезентативності, тому в його семіозисі також простежується актуальність емблематичних процесів. Психоаналітичні теорії використовують іконічно-конвенційні узгодження міфу як основу для структурування й акцентування свідомих і несвідомих психічних механізмів. Виокремлені схеми давніх «подій» відіграють функцію внутрішнього шаблонного унаочнення для оформлення значень психоаналітичних понять. Емблематизація психореакцій, стадіальності, архетипності, визначення ролі візуальних і вербальних сенсів, їх взаємоузгодження та конфлікти проєктують психоаналітичні узагальнення.

Моделювання психоісторії української літератури також реалізується на основі дотримання емблематичної структуральності. О. Солецький віднаходить присутність емблематичних схем та визначає їх вплив на перегляд історії української літератури, зосереджуючись насамперед на давньому її періоді, зокрема бароко, який оминали українські дослідники. Об'єктом пошуків при цьому є творчість Григорія Сковороди, Мелетія Смотрицького, давня гербова поезія, а також окремі дослідницькі праці, у яких простежується явна чи прихована зосередженість на емблематичній темі.

У монографії автор аналізує «легалізацію» емблематичних форм у літературі XVI – XVIII століть, їх модифікацію в популярний жанр, який означає конкретний тип художнього іконічно-конвенційного моделювання з визначеною структурою, реєстром тем, символів та образів, а також презентує особливий спосіб метафізичного констатування. О. Солецький увиразнює тезу про домінування в українській літературі XVII – XVIII століть не стільки конкретного жанру – емблеми, скільки семіотичного принципу, смислотворчого та мнемонічного механізму, що варто трактувати як вияв емблематичної форми. Її важливу й специфічну увиразненість, смислотворчу дієвість і метафізичну зосередженість аргументовано відтворено на прикладі інтерпретації текстів Григорія Сковороди.

Особливу новизну, теоретичну й практичну актуальність, новаторський підхід до інтерпретації художніх текстів та авторської свідомості спостерігаємо в розділі, присвяченому іконічно-конвенційним механізмам у новій українській літературі. Якщо у творчості письменників українського літературного бароко простежувалася модифікація класичної форми емблеми, її «ректифікація» й трансформація, то в новій українській літературі на передній план виходять спостереження за функціями емблематичних механізмів у процесах текстотворення і його рецепції. Ці явища розглядаються не просто як свідомі орієнтації письменників на особливий тип іконічно-конвенційної співдії, а радше як зумовлене когнітивними та гносеологічними процесами підсвідоме координування відповідностей, що синхронізують зорову сприйнятливість і вербальну номінативність в умовах конкретної культури. О. Солецький доречно наголошує на національній семіотичній своєрідності, зазначаючи, що романтична та реалістична тенденції при цьому вже більше зосереджені на національних знакових контекстах і формують нові іконічно-конвенційні парадигми.

Емблематичні форми розглядаються в тексті монографії не лише як координатори значень художніх текстів, а й як механізми, що впливають на організацію соціально-культурної та сакральної аксіології, утримують систему світоглядних та ідеологічних орієнтирів.

Загалом праця Олександра Солецького, написана з використанням національного та світового літературознавчого досвіду, демонструє свіжий погляд на низку проблем, які стосуються семіозису, сенсотворення й емблематичного структурування.